

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ,
ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ**

Освітньо-професійна програма Місцеве самоврядування
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Ступінь вищої освіти Бакалавр

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

Тамара ЛОЗИНСЬКА

10 червня 2024 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Вплив громадянського суспільства на діяльність місцевих
органів влади»

виконала здобувачка вищої освіти денної форми навчання

Лимар Анастасія Андріївна

Керівник кваліфікаційної роботи

Тетяна МАЦ

Полтава – 2024 року

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	9
1.1. Поняття громадянського суспільства його суть та функції	9
1.2. Нормативно-правові засади діяльності громадянського суспільства та місцевих органів влади	14
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ЙОГО ВПЛИВ НА МІСЦЕВІ ОРГАНИ ВЛАДИ ..	18
2.1. Механізми взаємодії громадянського суспільства з місцевими органами влади	18
2.2. Стан розвитку організацій громадянського суспільства та їх взаємодія з органами місцевої влади	23
ВИСНОВКИ	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	34
ДОДАТКИ	40

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Ефективне функціонування та становлення громадянського суспільства та його інститутів забезпечує розвиток України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної правової держави, в якій людина, її життя та здоров'я, честь і гідність на конституційному рівні визнаються найвищою цінністю. Саме громадянське суспільство та його інститути стали надійними партнерами держави і водночас суб'єктами, що забезпечують громадський контроль і здійснюють інші конституційні форми. Роль взаємодії громадянського суспільства з органами державної влади пояснюється важливістю розвитку громадянського суспільства в Україні, налагодження ефективної співпраці між органами державної влади та неурядовими організаціями як складової становлення правової держави, забезпечення участі громадян в обговоренні та виробленні політики на сучасному етапі розвитку правового суспільства.

Громадянське суспільство формується на принципах солідарності, консолідації, єдності цілей, довіри та діалогу зацікавлених сторін. Сфера громадянського суспільства безпосередньо пов'язана з добровільною діяльністю громадян, яка є першоджерелом формування різних інститутів і форм громадянськості. Громадянське суспільство є результатом упорядкування, узгодження та об'єднання громадян в автономну систему, що ґрунтується на принципі самоорганізації.

Проблемам розвитку та взаємодії громадянського суспільства та місцевих органів влади приділяється чимало уваги з боку сучасних дослідників та науковців, а саме: Асташева О. С. [3], Бельська Т. [6,7], Гончарук В. [10], Данілова, Л., Губа М. Макешина, Ю. [11], Дніпров О. [14], Докаленко, В. В. [15], Дробуш І. [16], Костенко А.М. [18], Лізаковська С. В. [19], Лізаковська С. В. [22], Лясота А. Є. [23], Мельник Л. А. [24], Месюк М. П. [25], Сенча С. А. [42], Славна О. [43] та

багато інших. Дослідження з даного питання на сьогоднішній день залишається досить актуальним та потребує визначення ключових проблем та шляхів їх вирішення.

Зв'язок роботи з науковими темами. Кваліфікаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри публічного управління та адміністрування за темою: «Формування ефективної системи публічного управління в Україні» (номер державної реєстрації 01170003104).

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних аспектів та розроблення практичних рекомендацій щодо впливу громадянського суспільства на діяльність місцевих органів влади.

Для досягнення мети кваліфікаційної роботи у роботі було поставлено такі **завдання**:

- розкрити поняття громадянського суспільства його суть та функції;
- визначити особливості процесу нормативно-правових засад діяльності громадянського суспільства та місцевих органів влади;
- розглянути механізми взаємодії громадянського суспільства з місцевими органами влади;
- сформулювати напрямки розвитку організацій громадянського суспільства та їх взаємодія з органами місцевої влади.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є громадянське суспільство як об'єкт публічного управління на місцевому рівні.

Предметом дослідження є розвиток громадянського суспільства та його вплив на місцеві органи влади.

Методи дослідження. В роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, а саме: аналізу та синтезу для дослідження та узагальнення інформації про громадянське суспільство, публічне управління, місцеве самоврядування; індукції та дедукції для формулювання висновків про стан та перспективи розвитку взаємодії громадянського суспільства та органів місцевої влади. Системний підхід під час розгляду громадянського

суспільства як складної системи, що взаємодіє з місцевими органами влади.

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі акти та документи, пов'язані з молодіжною політикою; енциклопедії та словники для формування термінологічної бази дослідження; результати наукових досліджень та аналітичні звіти від державних та міжнародних організацій. Крім того, важливими джерелами інформації є засоби масової інформації та академічні журнали.

Практична значущість дослідження полягає у реалізації на практиці основних положень та рекомендацій, викладених у дослідженні, пов'язаних із розвитком управління туристичним потенціалом громади.

Апробація результатів роботи. Основні положення та результати дослідження за темою роботи відображені у тезах за підсумками проходження здобувачами вищої освіти виробничих практик, наукової конференції (Полтава, ПДАУ 2024 рік).

Публікації. За результатами проведеного дослідження опубліковано 2 наукові праці, в тому числі:

«Основні умови для розвитку співпраці громадянського суспільства з органами місцевого самоврядування», які опубліковані в збірнику Матеріалів наукової конференції професорсько-викладацького складу Полтавського державного аграрного університету за підсумками науково-практичних досліджень в 2023 році, м. Полтава, 14-15 травня 2024 р.

«Правові засади взаємодії громадянського суспільства з органами місцевого самоврядування», які опубліковані в збірнику матеріалів науково-практичної конференції за підсумками проходження здобувачами вищої освіти виробничих практик м. Полтава, 21-22 березня 2024 р.

Структура роботи. Загальний обсяг роботи викладено на 40 сторінках і складається зі вступу, 2 розділів, висновків, а також 47 літературних джерел. Робота містить 8 рисунків та 2 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

1.1. Поняття громадянського суспільства його суть та функції

Поняття «громадянське суспільство» є одним із ключових у сучасній правовій і демократичній державі. Взаємодія органів місцевої влади (ОМВ) та громадськості полягає у безперервному розвитку інститутів громадянського суспільства (ГС) та високий активності громадян та їх громадських організацій. Успіх досягається тоді, коли громадянське суспільство (ГС) та створені ГС розвиваються, а державне втручання в економічне, соціальне та духовне життя обмежується, тобто ГС розвивається та вдосконалюється.

Процес становлення ГС складний і суперечливий. Можна сказати, що цей процес не завершено в жодній країні. Формування ГС є однією з необхідних умов для того, щоб Україна ішла шляхом економічних, політико-правових реформ і становлення правової держави.

Термін «громадянське суспільство» характеризує самоорганізацію суспільства в цілому, рівень розвитку демократії, реалізації прав і свобод громадянина, якісний стан суспільства в цілому. Виконання політичних і громадянських обов'язків громадянами, ОМВ, свідомими суб'єктами публічної діяльності та відповідають за результати своїх дій для майбутнього територіальної громади та держави. Громадянське суспільство – це насамперед суспільство з високим рівнем економічних, політичних, правових, культурних і моральних кваліфікацій і здібностей [23].

Важливою передумовою становлення громадянського суспільства є розвиток правової держави в Україні. Єдність громадянського суспільства і правової держави виявляється також у тому, що вони виникають одночасно. Без верховенства права державні органи як складові ГС можуть витратити свою енергію на артикуляцію стосунків, нескінченні суперечки та суперечки.

Громадянське суспільство – це самостійна і незалежна від держави система соціальних інститутів і відносин, покликана сприяти реалізації індивідуальних і колективних інтересів. Тому істотною ознакою громадянського суспільства є наявність у його межах різноманітних соціальних сил і громадських одиниць. Характерні ознаки ГС представлені на рис. 1.1.

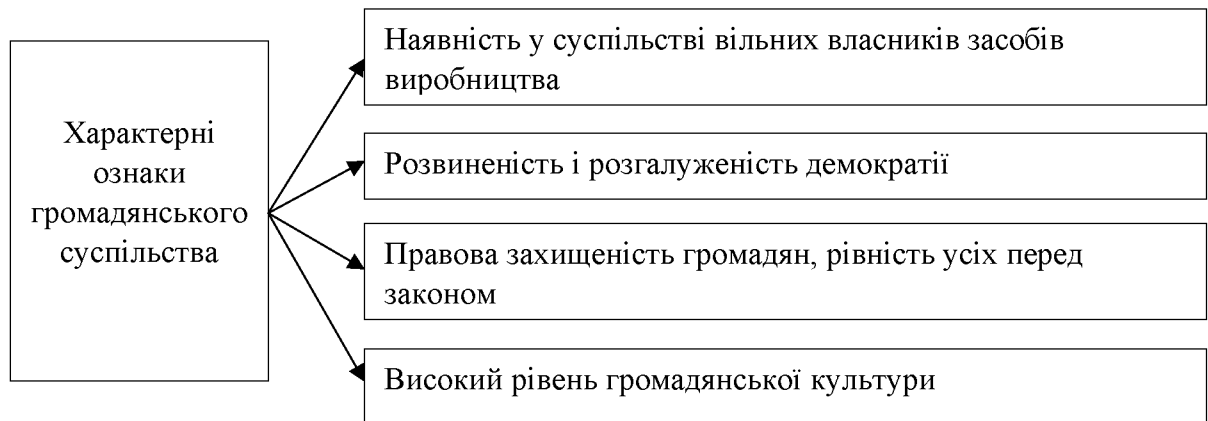

Рис. 1.1. Характерні ознаки громадянського суспільства [47]

Одна з відмінностей між державою і ГС полягає в тому, що вони можуть приймати закони та інші нормативно-правові акти, а також застосовувати заходи державного примусу на підставах, встановлених законом.

Держава і ГС впливають одне на одного і утворюють певну єдність. Взаємодія між ГС і державою відбувається і в більш специфічних організаційно-правових формах таких як:

- 1) Конституційне регулювання функціонування суб'єктів ГС, зміцнення їх конституційного статусу;
- 2) участь суб'єктів ГС, особливо тих, які реалізують свої інтереси в різних сферах діяльності політичних інститутів, організацій та ОМВ;
- 3) запровадження законодавчих заборон на повне і незначне втручання ОМВ та їх посадових осіб у приватне життя людини і громадянина.
- 4) законодавче закріплення обов'язку держави щодо забезпечення економічної, політичної та соціальної безпеки, прав і свобод особи, що

становить зміст конституційного статусу громадянина.

Демократична система сприяє розвитку територіальних громад та МОВ, удосконаленню форм прямої та представницької демократії, створенню умов для активної діяльності політичних партій, які висловлюють різні погляди [10].

Відповідно до різних критеріїв можна розкрити структуру ГС наприклад за суб'єктами та об'єктами діяльності, сферою діяльності, видом і спрямованістю діяльності, цільовим спрямуванням організації тощо. Ми пропонуємо розглянути її у більш широкому розумінні на нашу думку. Структура громадянського суспільства представлена на рис 1.2.

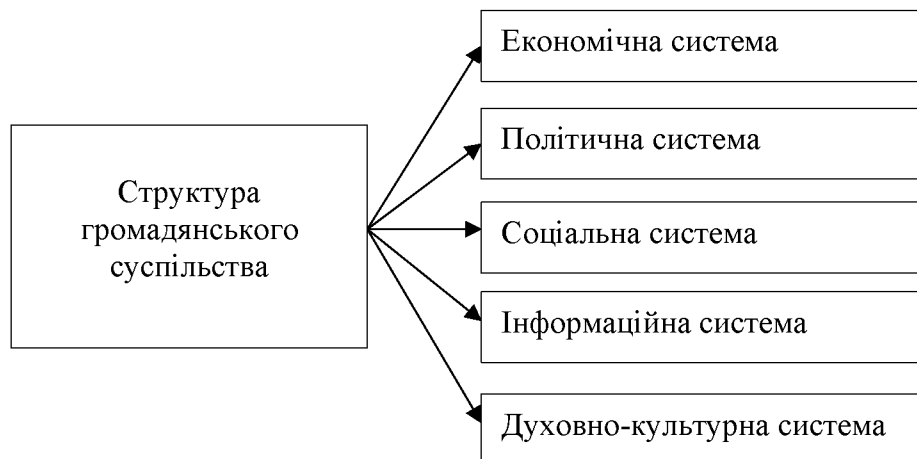

Рис. 1.2. Структура громадянського суспільства [47]

Сукупність економічних інститутів та відносин, які становлять матеріальну основу життя суспільства Сукупність інститутів та відносин, у рамках яких проходить політичне життя та здійснюється державна влада Сукупність класів, соціальних груп та відносин між ними Сукупність інформації, засобів масової інформації, підприємств, громадян, організацій, які здійснюють інформаційну діяльність Сукупність нематеріальних, духовно-культурних благ, відносин з приводу них, інститутів, через які реалізуються [47]

Тому за демократичних режимів ГС тісно взаємодіє з державою. ГС

базується на ринковій економіці, політичному плюралізмі та зв'язку з демократичною державою, яка об'єднує всі народи, що проживають на її території. З розвитком ГС та утвердженням правової держави все більше стає очевидним, що правова держава є, по суті, організаційною формою ГС та його політичною формою [17].

Взаємодія ГС і правової держави спрямована на формування правового демократичного суспільства за рахунок істотних змін в економічній і політичній структурі суспільства, які забезпечують свободу, права людини та рівність свободи. Громадянське суспільство – це соціальне середовище, в якому реалізується більшість прав і свобод громадян та їх організацій і чим більше розвивається ГС, тим більш демократичною стає держава. Громадянське суспільство і правова держава не можуть існувати окремо, вони доповнюють одне одного.

До ГС можна віднести форми які передбачено Постановою Кабінету Міністрів України Про Порядок сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади (рис 1.3).

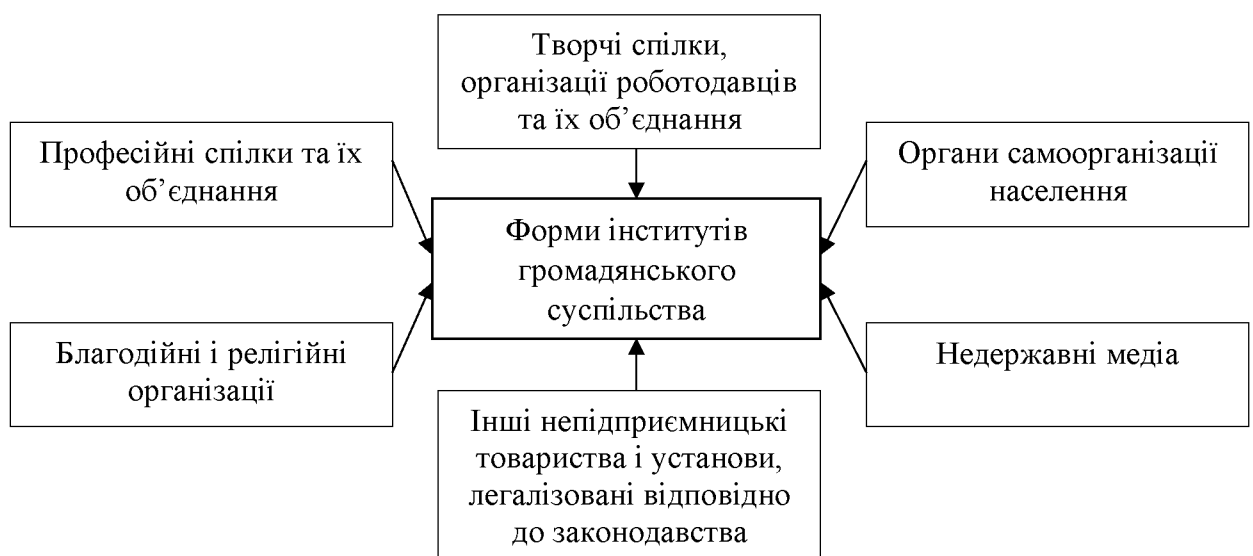

Рис. 1.3. Форми інститутів громадянського суспільства [34]

Завдання ГС – повне задоволення матеріальних і духовних потреб людей, захист приватного життя людей, захист політичної влади від абсолютного свавілля, стабілізація суспільних відносин і соціальних процесів. Функції ГС представлено на рис. 1.4.

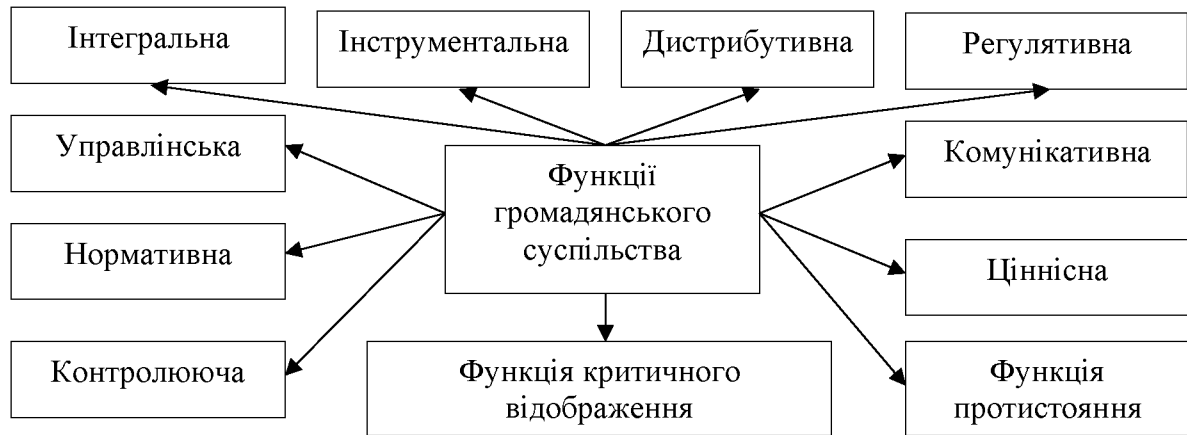

Рис.1.4. Функції громадянського суспільства [6]

Отже ГС може допомогти державі та суспільству відновитися та стати більш гуманними. У демократії ГС тісно взаємодіє з державою, а не з диктаторським режимом. Ринкова економіка, яка передбачає різноманітність форм власності, є його основою. Таким чином, власність у будь-якій формі є економічною основою ГС. Базові правові засади для розвитку ГС були створені в Україні, а також мережа громадських інститутів, які дозволили суспільному розвитку громадян набути ознак ГС.

Суттєвими ознаками цього феномена є те, що він структурований за типами відносин і громадських інституцій; він незалежний, але водночас має тісний зв'язок з державою на основі розподілу компетенцій; визнання людини як найвищої цінності, а також її прав, свобод і законних інтересів; і багато іншого. У сучасному світі функції, зміст і обсяг ГС визначають його соціальне призначення. Вивчення ГС з точки зору концепції трьох секторів: державного, приватного та безпосередньо громадського.

1.2. Нормативно-правові засади діяльності громадянського суспільства та місцевих органів влади

У умовах формування демократичної держави, в якій перебуває Україна, одним із елементів побудови демократичної держави є ІГС. Реформа децентралізації є однією з реформ, які проводить держава в різних сферах державного управління. Ця реформа має на меті передати певні повноваження державним органам до ОМВ, що дозволить їм працювати ефективніше. Держава тримає курс на регіональний розвиток з безпосередньою участю громадян, оскільки громадянське суспільство виконує важливу функцію у розвитку всіх сфер життєдіяльності країни. ОМВ та ІГС співпрацюють у рамках державного управління з участю громадськості.

Сучасне тлумачення ІГС розкриває його сутність як сукупність громадських інститутів, які стихійно утворюються, функціонують у рамках чинних законів і за допомогою яких громадяни вільно реалізують свої права і свободи. ІГС – це конкретні організми, члени яких мають специфічні типові моделі поведінки, а самі мають специфічні типові види діяльності та відповідні механізми, тобто набір регулюючих структурних структур, що характеризуються правилами [43].

Незалежність від держави та публічної влади, включаючи МОВ, є основною ознакою ІГС. Таким чином, структура ІГС утворюється на основі волі громадян, а не одного закону. Соціальні інституції можуть працювати ефективно лише за умови підтримки ІГС. Таким чином, діяльність суспільного механізму – це сукупність дій окремих людей, пов'язаних з однією метою.

Правову основу розвитку ІГС в період незалежності насамперед заклала Конституція України, прийнята Верховною Радою 28 червня 1996 року. Конституція широко гарантує права і свободи людини незалежно від походження, матеріальний стан, стать, раса, мова, релігія, політичні чи інші переконання. Водночас це обмежує діяльність державних інституцій, що

відповідає принципу верховенства права та залишає простір для громадських дій та ініціативи. Стаття 15 Конституції говорить: «Суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності» [17].

Нормативно-правові документи що регулюють діяльність ГС представлено на рис. 1.5.

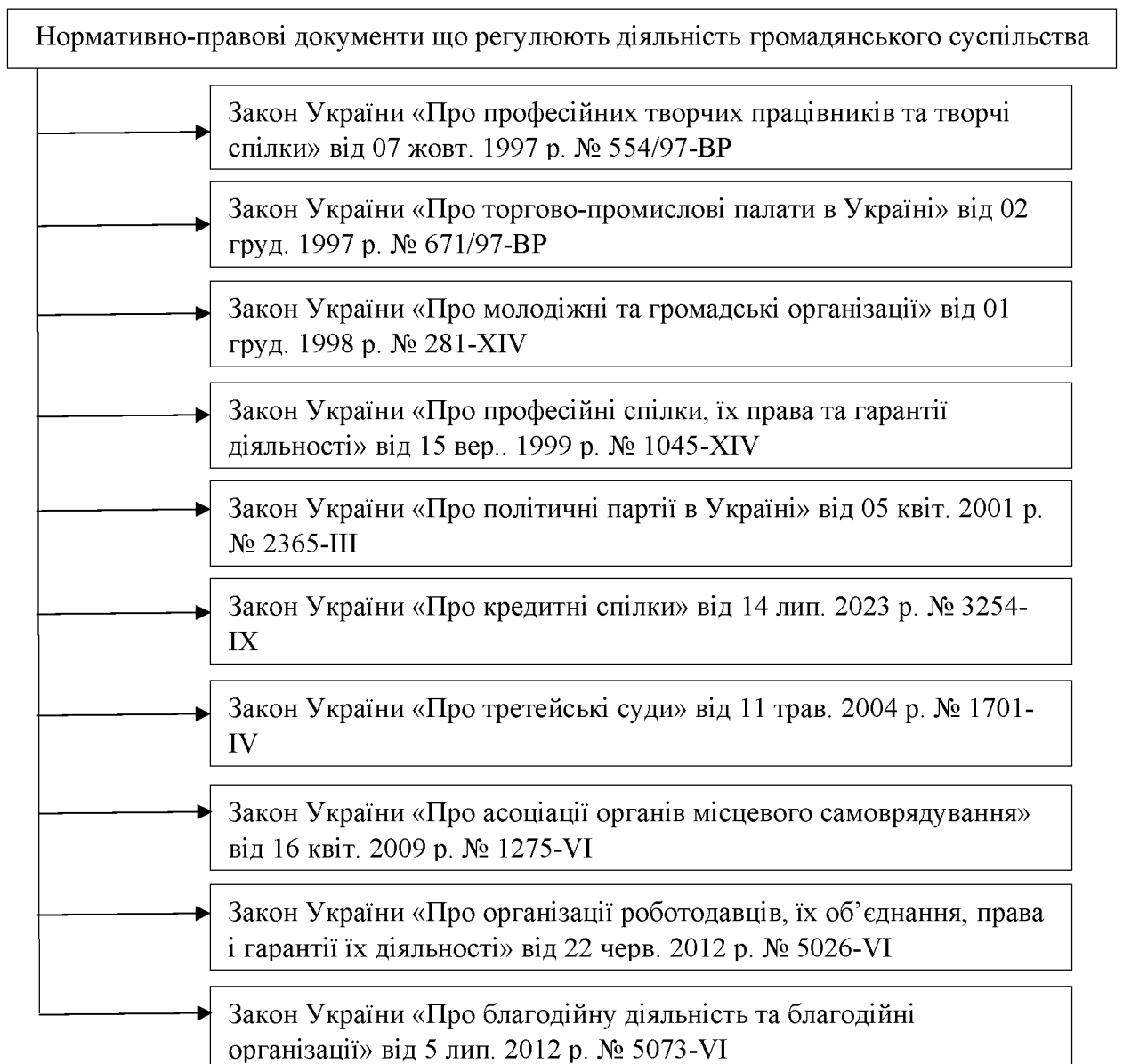

Рис. 1.5. Нормативно-правові документи що регулюють діяльність ГС [11, 47]

Кожному гарантується свобода політичної діяльності, яка не заборонена Конституцією чи законами України. Статті 34 і 35 гарантують громадянам право на свободу думки і слова, а також свободу переконань і релігії [17].

Положення Конституції закріплені законами та іншими нормативними правовими актами, а саме указами Президента, постановами Верховної Ради України та Міністрів. Правове забезпечення розбудови громадянського суспільства почалося ще до прийняття Конституції.

Нормативно-правові документи що регулюють діяльність взаємодію ГС з ОМВ представлено на рис. 1.6.

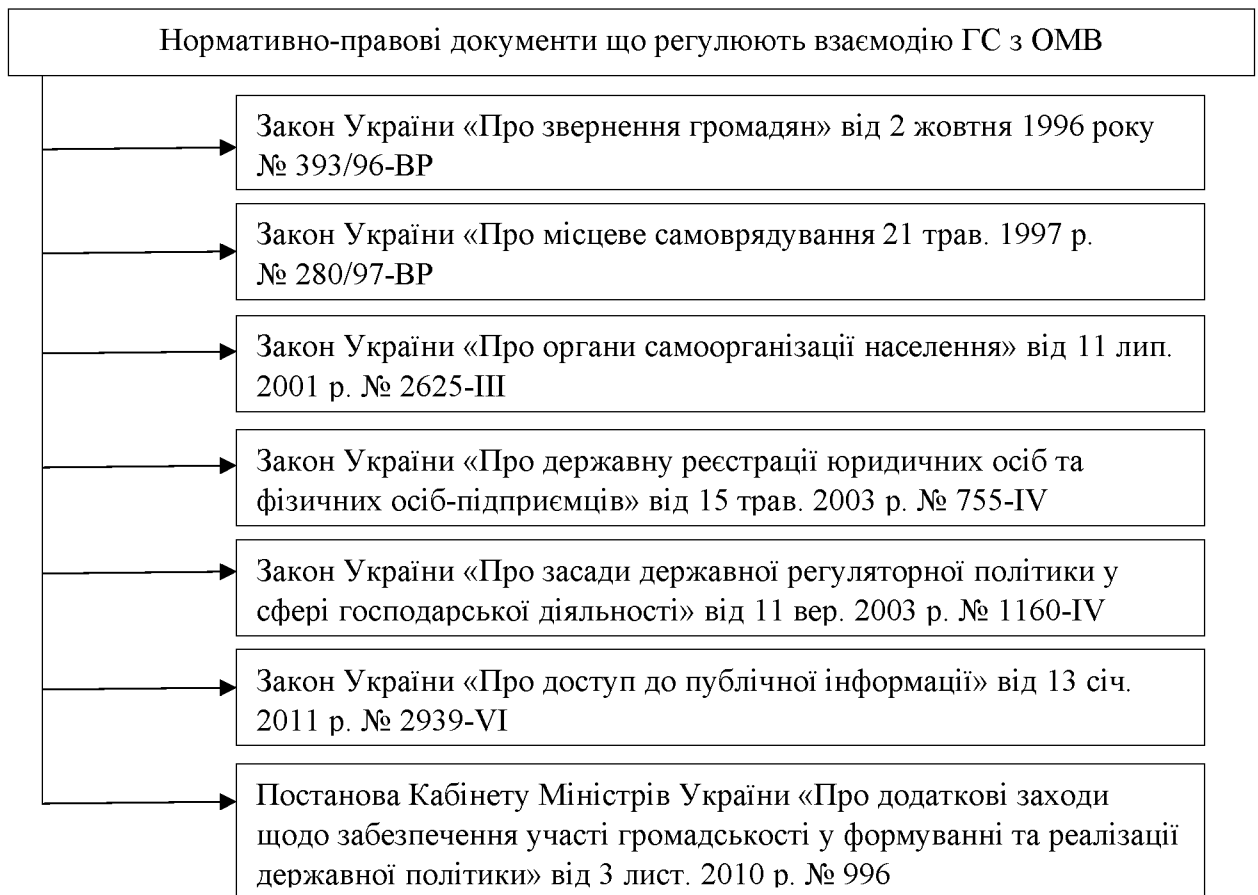

Рис. 1.6. Нормативно-правові документи що регулюють взаємодію ГС з ОМВ [11, 47]

ГС було б неможливим без існування мережі з державних інституцій, які можуть активно впливати на формування та реалізацію національної політики

та суспільний розвиток загалом. Універсальними посередниками між громадянами та державою є ІГС, які своєю діяльністю охоплюють різні сфери та рівні суспільного життя та краще розуміють суть і деталі актуальних суспільних проблем та способи їх подолання. Присутність ІГС у суспільному житті є одним із показників демократичності нації, а сьогодні одним із показників для оцінки розвитку громадянського суспільства в цій країні є участь громадян у громадській діяльності.

Аналізуючи закони, що регулюють взаємодію ОМВ та ІГС, можна виділити наступні важливі аспекти взаємодії:

- забезпечення виконання та дотримання законодавства про ІГС органами місцевого самоврядування;
- надавати право ІГС брати участь у розробленні програм розвитку територіальних громад;
- надавати повноваження ІГС здійснювати громадський контроль за захистом прав громадян та додержанням діючого законодавства;
- сприяти ІГС в отриманні повної інформації з питань, що стосуються трудових, соціально-економічних, культурних та інших їх інтересів;
- приймати участь в реалізації місцевих програм та доручень відповідно до місцевих потреб, делегування повноважень у цій частині.

РОЗДІЛ 2

РОЗВИТОК ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ЙОГО ВПЛИВ НА МІСЦЕВІ ОРГАНИ ВЛАДИ

2.1. Механізми взаємодії громадянського суспільства з місцевими органами влади

Якщо розглянути важливість демократичних перетворень і те, як вони фіксують демократизацію суспільства, варто звернути увагу на те, що громадяни мають можливість брати участь у політичному житті своєї держави чи регіону. Вільна можливість громадян виступати самостійно або шляхом об'єднання для захисту власних інтересів, досягнення загальносуспільних цілей через ІГС, які зазначають основні цінності та пріоритети громадян, є показником того, що в країні є високорозвиненою демократією. Інститути, що представляють громадян, створені добровільно завдяки налагодженій соціальній взаємодії та високому рівню громадської самосвідомості, служать основою для забезпечення діяльності ГС. Необхідно водночас, щоб ОМВ мали мінімальний вплив на процеси створення та функціонування ІГС. Таким чином, саме ГС повинно впливати на діяльність ОМВ, щоб запобігти узурпації влади та перетворенню країни на тоталітарне суспільство [19].

Виважена система ОМВ, яка підтримує сильну центральну владу та широку автономію місцевих органів, є ще однією умовою розвиненої демократії. Усунення цих двох факторів є ключовим для розвитку ГС та створення ефективних ІГС, які будуть захищати права громадян і активно взаємодіяти у владно-управлінські відносини.

Говорячи про публічне управління територіальними громадами, слід зазначити, що в умовах централізованої системи держава має значний вплив на суспільство та контролює всі сфери його життя. Таким чином, демократичні принципи відсуваються на другий план, свободи громадян обмежуються, і в

цілому знищуються позитивні прагнення громадянського суспільства. За умов функціонування децентралізованої системи управління можна говорити про відхід від декларативності громадянських прав до реального розвитку суспільства; це перетворить суспільство на самодостатнє та готове діяти, щоб задовольнити як загальні інтереси, так і потреби кожного громадянина. Таким чином, основним перевагою децентралізації влади є те, що вона надає суспільствам і кожному громадянину безліч можливостей захистити свої права, самореалізацію, прогрес тощо [10].

За допомогою децентралізації влади кожна місцева громада отримує перспективи розвитку та може впливати на процес через співпрацю з ОМВ на місцях і взаємоконтроль. У результаті ГС зміцнюється та його інститути активізуються, і вони беруть на себе частину завдань із забезпечення життєдіяльності населення територіальних громад.

Одним із основних елементів децентралізації влади є система чіткого розмежування юрисдикцій ОМВ та ІГС. Децентралізація влади значно прискорює процес становлення ГС та розвитку його інститутів. ІГС вже впливають на владу, заохочуючи передачу повноважень на нижчий рівень ОМВ, створюючи умови для прозорості управлінських процесів і підвищуючи залучення до ГС. Це призводить до того, що громадськість усвідомлює, наскільки вона важлива, і прагне змінити відносини з владою на партнерські. Вони також беруть на себе відповідальність за суспільно-політичні процеси. За таких обставин держава з абсолютистської перетворюється на сервісну, що означає, що вона створена та діє на користь своїх громадян.

Досліджуючи взаємодію ІГС з ОМВ науковці зазначають такі фактори (рис. 2.1).

Що стосується першого фактору «Збільшення політичної активності громадян» можемо зазначити, що ОМВ спілкуються з мешканцями громади, що означає, що вони мають більше можливостей проявити себе у публічному житті, а також підвищують рівень правової культури. З цієї причини зростає

кількість людей, які обізнані та готові брати участь у змінах у своїй місцевості, а не просто спостерігати.

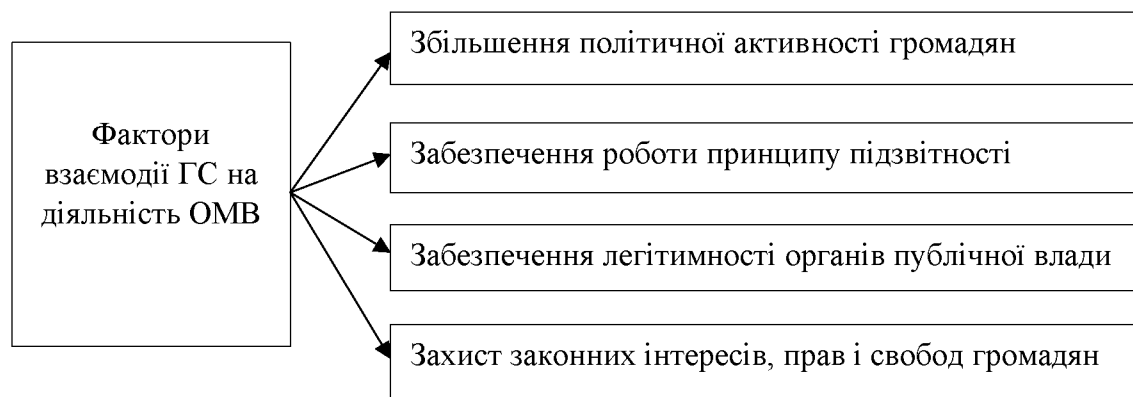

Рис 2.1. Фактори взаємодії ГС на діяльність ОМВ [4]

Стосовно другого фактору «Забезпечення роботи принципу підзвітності» варто вказати що ОМВ мають достатньо можливостей щоб ознайомитися з потребами місцевого населення та швидко відповісти на них завдяки тому, що вони наближені до громадян і звертають увагу на управлінську діяльність. Наступним кроком є звітування громаді про те, що було зроблено для вирішення проблем. Таким чином, ОМВ та ІГС постійно взаємодіють, що забезпечує обмін інформацією. Цей фактор сприяє формуванню позитивного іміджу ОМВ, готової до реальних зусиль для вирішення суспільно важливих проблем [10].

Третій фактор «Забезпечення легітимності органів публічної влади» вказує на те що людський фактор є досить суб'єктивним. Для звичайних громадян центральна влада віддалена від них, а рішення та дії, прийняті на центральному рівні, не завжди можуть безпосередньо впливати на життєдіяльність звичайних людей. В іншому випадку рішення, які приймаються ОМВ, є більш ефективними, оскільки представники місцевої влади знаходяться поруч і можуть звертатися до них. Відповідно, ОМВ стають більш лояльними, якщо вони мають достатньо повноважень для вирішення

проблем, пов'язаних із громадою.

Четвертий фактор «Захист законних інтересів, прав і свобод громадян» передбачає що ОМВ розглядаються як протилежність центральній владі та ІГС. ОМВ, які є сильними та спроможними, є тим, що може забезпечити баланс між місцевими та національними інтересами, зменшити тиск центральній владі та підвищити свободу громадян.

У своїх дослідження Дробуш І зазначає що ОМВ сприяють зміні влади в державі на більш орієнтовану на суспільні інтереси. Коли влада децентралізована, створюється чітка система пріоритетів, де інтереси держави та окремої людини, громади та суспільства не протистоять одне одному, а знаходяться на рівних позиціях. Ці інтереси узгоджуються, щоб забезпечити максимальну продуктивність і користь для якомога більшої кількості людей, які беруть участь. Дослідники звертають увагу на те, що сильне місцеве самоврядування сприяє демократизації держави та допомагає громадянам навчитися відстоювати свої права законним шляхом, об'єднуватися та працювати разом, щоб забезпечити соціально-політичну та економічну стабільність країни [3].

Інструменти взаємодії між ОМВ та ІГС є інструментами, які їм дозволяють працювати разом для вирішення поставлених перед ними завдань, які стосуються обох сторін. Важливо, щоб локальні нормативно-правові акти детально описували кожен із цих інструментів, а також щоб кожен учасник знав свою роль, завдання, повноваження тощо.

Бюджети участі, громадські та політичні бюджети дуже широко використовуються. Це механізм, який дозволяє громадянам і ІГС брати участь у голосуванні, ініціювати проекти та реалізовувати їх. Ця ефективна система сприяє участі жителів у прийнятті рішень [4].

Співпраця між ОМВ та ІГС дуже активна, включаючи гранти. Цей тип співпраці може бути хорошим способом вирішення конкретних проблем. Варто відмітити, що велика кількість грантових можливостей доступна лише

для співпраці ОМС та ІГС.

Такий інструмент, як спільне проведення заходів, також спрацював. Органи місцевого самоврядування та інститути громадянського суспільства мають право організовувати спільні заходи, такі як форуми, конференції та громадські обговорення, а також проводити громадські обговорення, опитування та інші публічні заходи, до яких необхідно залучати представників цих організацій. Цей тип заходів сприяє обміну інформацією та ідеями між двома групами [14].

Варто зазначити що розглянуті механізми взаємодії ОМВ та ІГС будуть ефективними за умови дотримання наступних принципів:

1. Прозорість і відповідальність. В першу чергу необхідно, щоб ОМВ і ІГС були максимально відкритим. Дошки оголошень, бібліотеки та інші громадські місця, соціальні мережі, офіційні сайти ОМВ – це лише деякі з багатьох способів, якими інформація поширюється. Це можна досягти шляхом регулярного інформування на офіційному сайті не лише про проведені засідання, але й про заплановані заходи, роботу та оприлюднені звіти.

2. Включення усіх зацікавлених сторін. Щоб задовольнити інтереси всіх жителів, до ІГС повинні входити представники різних соціальних груп і зацікавлених сторін. Важливим є залучення вразливих груп і людей, які проживають у віддалених районах. Утворення довіри в територіальній громаді залежить від спільної діяльності щодо місцевої політики.

3. Ефективність та результативність. Діяльність ІГС повинна мати певний ефект і результат. ІГС в деякій мірі можна порівняти з інтелектуальним волонтерством, але вони також можуть стимулювати своїх учасників.

Демократичне управління державою включає громадську експертизу, яку проводять ІГС та громадські ради, щоб оцінити, як працюють ОМВ, наскільки добре вони приймають і виконують рішення щодо вирішення суспільно значущих проблем.

ОМВ недостатньо використовують цей інструмент. Тим не менш, існує

цікава можливість залучення ІГС до перевірки роботи ОМВ, що може підвищити довіру. ІГС можуть бути ефективно залучені до формування та реалізації місцевої політики, зокрема щодо найбільш складних питань місцевого значення, за допомогою громадської експертизи. Цей інструмент дозволяє отримати різноманітні незалежні поради, спрямовані на вирішення проблеми, яку ви вирішили. Крім того, довіра до ОМВ збільшується завдяки їхній відкритості та готовності до діалогу. З іншого боку, варто відмітити, що інститути громадянського суспільства мають бути експертами в питаннях, які порушуються, а також надавати експертні рекомендації, які можуть вплинути на місцеву політику.

2.2. Стан розвитку організацій громадянського суспільства та їх взаємодія з органами місцевої влади

Нині в Україні відбувається складний процес формування демократичного суспільства. З цієї причини в нашій країні почався період реформування правових, політичних і економічних систем. Мета цього процесу полягає в тому, щоб покращити роботу ОМВ та забезпечити реалізацію демократичних принципів.

Питання про те, як формується ІГС, а також про те, як держава впливає на його розвиток, відіграють важливу роль у цьому процесі. Зміцнення демократії, а також інституцій, вірувань і культури повинно відбуватися в ІГС. Людина також є важливою частиною суспільства, оскільки вона живе в ньому, ставить перед собою мету та цілі, прагне їх досягти, шукає сенс життя та діяльності. Таким чином, становище людини залежить від суспільства, в якому вона живе, і навпаки, суспільство є відображенням внутрішнього світу членів, які його складають. Однак, незважаючи на те, що українська влада визначила свою стратегію розвитку демократичного ІГС, її громадяни зіткнулися з

численними проблемами, пов'язаними з цим. Філософія влади має бути змінена, щоб створити ГС, яке функціонує. Вона має першою перейти на принципи відкритості та прозорості, не очікуючи тиску знизу. Вона повинна продемонструвати, що сприймає громадян і ГС як рівних суб'єктів державотворчого процесу. Таким чином, позиція влади значною мірою залежить від громадянської активності, прагнення до інновацій і соціальних взаємодій [14].

Наразі органи державної та місцевої влади відірвані від потреб населення та працюють лише для задоволення інтересів своїх власників. Розширення можливостей громадської участі, перетворення громадян на впливових учасників трансформації та формування в суспільстві усвідомлення відповідальності за владу та здатності впливати на неї можуть кардинально змінити ситуацію, що склалася в цій сфері. Для досягнення цієї мети необхідно внести суттєві та комплексні зміни в усіх основних компонентах політичної сфери суспільного життя. На рівні політичних інститутів – зміцнення представницьких органів влади та одночасне посилення системи громадського контролю. На рівні відносин між органами влади та громадянським суспільством – більша прозорість і відкритість, більша участь громадськості в розробці, прийнятті та виконанні управлінських рішень, більше механізмів громадського контролю. Подолання патерналістського комплексу громадян щодо влади на політичному рівні

Реформа адміністративно-територіальної структури є важливим етапом у розвитку громадянського суспільства. ГС є найвищим рівнем організації державної влади, де кожен має можливість максимально використовувати свої права та інтереси, брати участь у державних справах і розвивати свої творчі здібності. При цьому форма адміністративно-територіального устрою є важливим показником стану розвитку громадянського суспільства. Здатність громадян держави брати участь у управлінні державними справами визначається саме залежно від виду такої форми.

Станом на сьогодні інститути громадянського суспільства працюють у найрізноманітніших сферах (рис. 2.2).

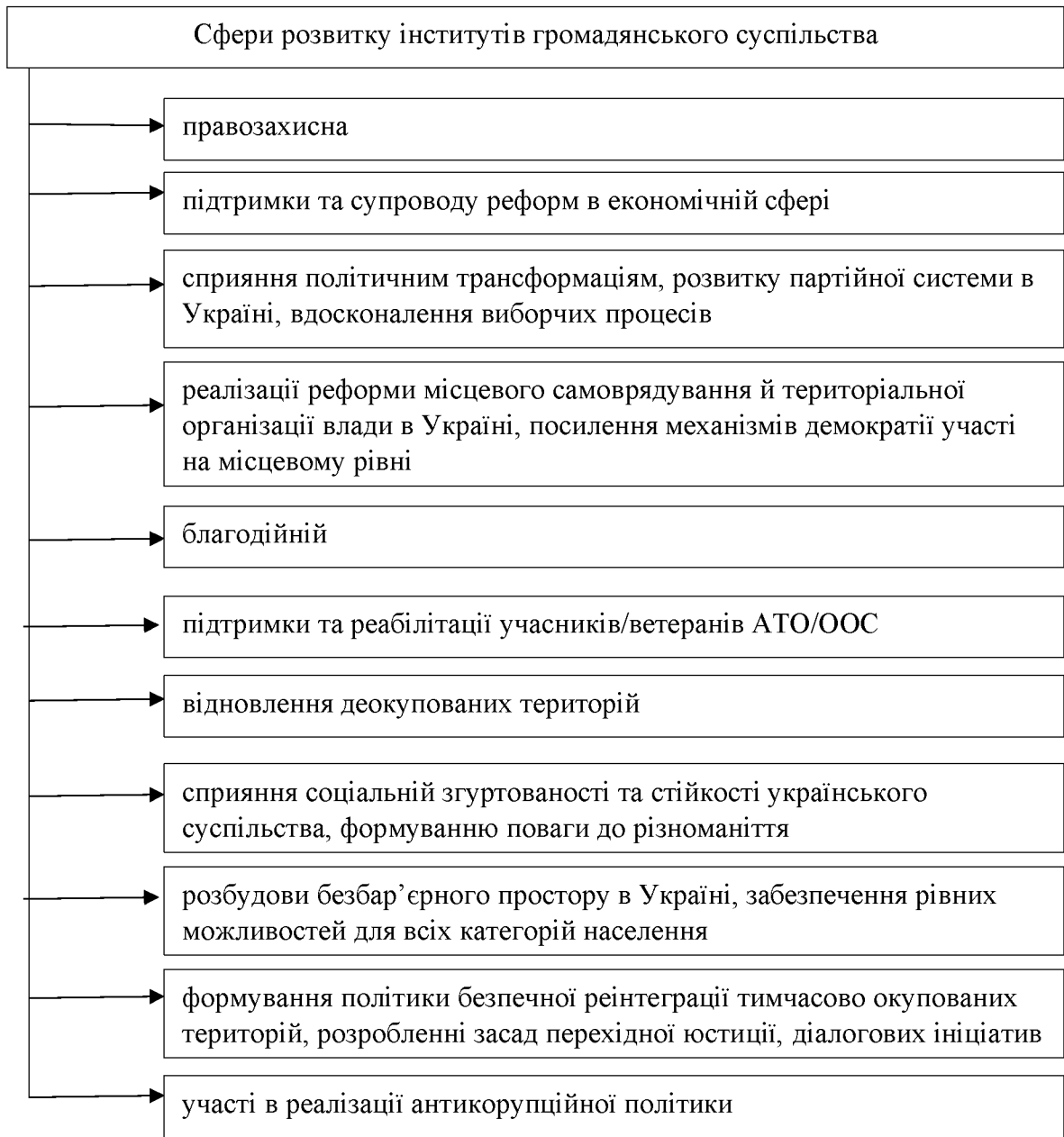

Рис 2.1. Сфери розвитку інститутів громадянського суспільства [10]

Вдосконалення інституційних засад власної діяльності є пріоритетним напрямом діяльності громадських організацій. Зокрема, це стосується законодавчих основ, форм державно-громадського партнерства, системи оподаткування та державного фінансування громадських організацій, а також

захисту громадських активістів. ІГС мають значний рівень компетентності та інституційні можливості, що дозволяє їм поширюватися в різних сферах суспільного життя, впливати на суспільно-політичні процеси та брати участь у прийнятті рішень на різних рівнях влади. Тим не менш, засади подальшої діяльності ІГС повинні постійно розвиватися [16].

Дослідження, проведені щодо еволюції ІГС в Україні, показують, що організаційна спроможність громадських організацій поступово збільшується, що свідчить про те, що стійкість інституцій, можливості залучення громадян і розширення сфери діяльності зростають. Зміна принципів створення та функціонування ІГС також свідчить про набуття інституційної стійкості.

Розвиток громадянського сектору в Україні, його більша участь і більша роль у розробці та впровадженні державних політик вимагає від держави особливої уваги до захисту членів і активістів організацій громадянського суспільства від переслідування та утисків через професійну діяльність. З іншого боку, дані щоквартального моніторингу стану захисту прав і свобод громадських активістів в Україні показують, що протягом останніх років спостерігалися негативні тенденції, ризики та постійні загрози для правозахисників [14].

Враховуючи значне поширення та кількісне зростання ІГС останніми роками, аналіз різноманітних громадських організацій, які об'єднують людей з різних сфер соціальної діяльності, свідчить про те, що діяльність громадських організацій спрямована на задоволення потреб і інтересів членів цих організацій відповідно до їх типового статусу. Наразі інститути громадянського суспільства активно залучені до процесів децентралізації та працюють у сферах соціальних, культурних і комунікативних сфер.

Збільшення ролі ІГС як суб'єкта суспільних змін вплинуло на характер державної політики, пов'язаної з громадянським суспільством. Надалі законодавство в цій сфері змінювалося з метою спрощення процесів реєстрації ІГС, створення правових умов, необхідних для розвитку благодійництва та

інституції представництва, а також захисту інтересів територіальних громад.

Громадські консультації, громадські слухання, конференції, громадські експертизи та інші форми взаємодії з центральними та місцевими органами державної влади є частиною інструментарію впливу ІГС на державну політику. Осередки громадянського суспільства поза вищезазначеними форматами також мають певний вплив. Йдеться про поширення інформації та просвітництво. Одним із прикладів є колективні звернення до високопосадовців і органів державної влади щодо прийнятих рішень або упереджень щодо них від активістів, членів ІГС, академічних, наукових, експертних кіл і лідерів думок [45].

З іншого боку, алгоритми та формати все ще розробляються, особливо щодо процесу постійного оновлення законодавства. Мета цього – конструктивно узгодити інтереси різних сторін. Під час прийняття рішень на вищому державному, місцевому та парламентському рівнях взаємодія з громадськістю стала постійним компонентом циклу консультацій. Обов'язковим є дотримання процедур публічної політики, включаючи забезпечення доступу до інформації, відповіді на запити про інформацію від органів державної влади, посилення інформаційно-роз'яснювального супроводу державної політики щодо різноманітних питань і звітність органів державної влади [46].

Участь у консультативно-дорадчих органах, громадських радах, спільних робочих органах, групах та експертних комісіях гарантується під час розробки документів державної політики, профільного законодавства та рішень органів державної влади. Консультації з громадськістю та громадські обговорення постійно відбуваються через публічні заходи, круглі столи та конференції. Плани дій виконання значної частини нормативно-правових документів містять пункти, в яких ІГС покладається на співпрацю з органами державної влади щодо виконання завдань, програм і заходів. Це дуже важливо. Звітування органів державної влади щодо спільного виконання заходів із ІГС

також стає нормою.

Водночас ІГС і органи державної влади взаємодіють нерівномірно в різних сферах державної політики. Крім того, є різниці в інтенсивності та ефективності цієї взаємодії через адміністративні, кадрові та професійні фактори. Вплив взаємодії через консультативно-дорадчі органи, консультації з громадськістю, конференції та слухання може бути від неефективного до прямого впливу на рішення щодо державної політики. Використовуючи публічну та звітну активність органів державної влади та ІГС, можна оцінити комплексний вплив на зміст нормативно-правових змін на рівні урядів і парламентів, а також процес, у якому ІГС ініціюють зміни, надають рекомендації та застереження.

Важливим напрямком роботи ІГС є проблема оптимізації отримання соціальних виплат, надання адміністративних послуг, надання правової, психологічної та соціально-гуманітарної допомоги внутрішньо переміщеним особам і особам, які проживають на підконтрольних і тимчасово окупованих територіях.

ІГС можуть постійно працювати разом, щоб посилити позиції органів влади України та отримати широку підтримку суспільства. Це гарантуватиме високий рівень прийняття рішень щодо перспектив демократичного вектору розвитку країни та дотримання її зовнішньополітичного курсу. Ця взаємодія не повинна бути декларативною чи імітаційною.

Консультації між органами влади та ІГС щодо більшості питань державної політики є значними та не охоплюються офіційними звітами. Це ускладнює відповідні висновки та комплексну оцінку впливу цих консультацій саме на зміст державної політики. Зрештою, головним питанням є ресурсна здатність ІГС, їхня кадрово-професійна, матеріально-технічна та організаційно-фінансова база, необхідна для забезпечення високого рівня участі. В умовах надмірної кількості законодавчих ініціатив, стратегій, програм заходів тощо, загального нормативно-правового поля та системи

державного управління, політик усіх сфер і галузей, значні можливості ІГС дозволили б охопити всі етапи та процеси формування та реалізації державної політики.

Для суттєвих змін у державній системі необхідно зміцнити стандарти публічної політики, покращити політику, громадянство та правову культуру, а також внести зміни до інституцій. Вивіреність рішень державної політики та їх наближення до запитів громадян підвищують їх легітимність. Тим часом важливо підвищити обізнаність населення про значення ресурсу громадянського суспільства як представника та захисника їхніх прав і інтересів, а також про його роль у вдосконаленні моделі державного управління. Покращення якості державних документів і напрацювання необхідних законодавчих змін можна досягти за допомогою повного залучення експертів, профільної громадськості.

ВИСНОВКИ

Для максимального задоволення різноманітних інтересів, таких як культурні, комунікативні, освітні та економічні, громадянське суспільство можна визначити як сукупність різноманітних зав'язків і відносин, які існують між людьми. Приватні інтереси – це інтереси кожної людини, які можна реалізувати, щоб задовольнити потреби індивідів або груп. Консолідація приватних і публічних інтересів є завданням, яке виконує держава. За європейськими стандартами функціонування публічної влади передбачає взаємодію між громадянським суспільством і органами публічної влади в усіх сферах суспільного життя. Оскільки виконавча влада є найчисленнішою гілкою державної влади, вона має значні повноваження щодо реалізації прав, свобод і законних інтересів громадян. Зокрема, це стосується виконавчої влади.

Одним із найважливіших питань, від яких залежить політична стабільність, є питання взаємодії ОМВ та громадянського суспільства. Це пов'язано з тим, що зміст державної влади визначається громадянським суспільством, а характер державної влади впливає на розвиток громадянського суспільства. Норми Конституції України відображають згадану взаємозалежність. Хоча не існує універсальної моделі взаємодії демократичної держави та громадянського суспільства, формування механізму взаємодії між органами публічної влади та громадянським суспільством є складним і складним процесом. В основному це пов'язано з роллю демократичної держави як представника громадянського суспільства, а не навпаки.

Сьогодні в Україні відсутній ефективний громадський контроль за діяльністю органів державної влади та ОМВ; недостатньо залучення громадськості до формування та реалізації державної політики та вирішення питань місцевого значення; ОМВ неповною мірою використовують можливості організацій громадянського суспільства для надання соціальних

та інших суспільно значущих послуг.

Важливою частиною процесу демократизації держави є взаємодія ОМВ з інститутами громадянського суспільства. Це також важливий компонент правової демократичної держави, в якій права людини мають реальний, а не декларований характер. Участь громадянського суспільства у політико-правовому житті країни повинна сприяти ефективності прийняття управлінських рішень і сприяти розвитку системи права, яка базується на ціннісному визначення прав і свобод людини та громадянина, а також захисту законних інтересів цих людей. Однак сьогодні в Україні є багато проблем, які не вирішені протягом тривалого часу. Незважаючи на намагання органів публічної влади на законодавчому рівні врегулювати ролі громадянського суспільства в різних сферах діяльності державних і місцевих органів влади, реальна взаємодія між цими інституціями залишається досить низькою.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що взаємодія місцевих органів влади з інститутами громадянського суспільства стає все більш важливою в процесах побудови демократичного суспільства та децентралізації влади. Це вимагає відкритості, гласності, довіри та постійного залучення громадян, громадських об'єднань, волонтерів та інших до співпраці для вироблення рішень, необхідних громадянам, і вирішення нагальних питань розвитку територіальної громади. Створення ефективної взаємодії між органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства потребує інформації та постійного спільного аналізу питань, пов'язаних із розвитком місцевої громади, налагодження різноманітних форм двостороннього спілкування, а також взаємодії органів місцевого самоврядування.

З метою поглиблення співпраці місцевої влади та громадянського суспільства варто зробити такі кроки:

- забезпечити виконання рішень органів місцевої влади, що входить до компетенції територіальних громад;

- законодавчо врегулювати проведення експертизи ІГС діяльності МОВ;
- визначити процедуру подання електронних запитів на проведення громадської експертизи діяльності МОВ та зобов'язати враховувати отримані результати при прийнятті відповідних рішень;
- законодавчо визначити врегулювання конфліктів між ІГС та МОВ, що можуть виникати в процесі проведення експертизи;
- передбачити можливість навчання представників ІГС для ефективного проведення експертизи діяльності ОМВ;
- законодавчо закріпити форми консультацій з громадськістю що можуть використовувати ОМВ та посилити їх відповідальність за порушення процедури проведення консультацій;
- забезпечити доступ громадськості до всіх отриманих пропозицій що були отримані під час проведення консультацій;
- визначити на законодавчому рівні відповідні форми звітності щодо виконання планів проведення консультацій з ІГС та ОМВ;
- забезпечити інформаційну відкритість роботи ініціативних груп в складі громадської ради;
- ІГС визначити відповідні процедури щодо організації їх діяльності;
- визначити порядок оприлюднення інформації щодо роботи ініціативних груп;
- для підвищення ефективності діяльності ОСН доцільно чітко визначити правовий статус ОСН та їх членів, визначити процедуру створення ОСН, заохочувати ОМВ сприяти створенню ОСН для захисту інтересів громадян;
- для підвищення ефективності інформування населення ОМВ та ІГС повинні налагодити на постійній основі інформувати одне одного та громадян про свою діяльність і співпрацю через засоби масової інформації;
- ОМВ повинні забезпечити доступу до інформації та налагодити

зворотній зв'язок щодо прийнятих розпорядчих документів;

- для підвищення ефективності консультацій забезпечити можливість їх здійснення у різному форматі (громадські слухання, анкетування, соціальні та експертні опитування, круглі столи, онлайн обговорення, робота скриньок довіри, тренінги та семінари, тощо);

- для підвищення ефективності діалогу та партнерства ОМВ сприяти розвитку ОСН, розробляти Стратегії розвитку громад спільно з ОМВ та громадськості;

- для більш ефективного інформування консультацій, діалогу та партнерства стимулювати ОМС проводити регулярні зустрічі з представниками організацій громадянського суспільства;

- максимально використовувати сучасні та перевірені методи співпраці та партнерства між ІГС та державними органами на постійній основі та обов'язково під час прийняття суспільно важливих рішень;

- обов'язкове залучення до розробки та вдосконалення законодавства за допомогою робочих груп, координаційних органів і консультативно-дорадчих органів найбільш компетентних профільних ІГС, які мають відповідний досвід і доведену ефективність;

- забезпечення систематичного та якісного аналізу впливу ІГС на зміст публічної політики, зокрема шляхом розширення методології оцінювання, визначення критеріїв, індикаторів ефективності та результативності застосування механізмів консультацій з громадськістю, діяльності громадських рад та інших консультативно-дорадчих органів, громадських експертиз, моніторингів;

- підвищення кваліфікації працівників органів державної влади щодо роботи з ІГС, а також забезпечення відповідних структурних підрозділів відповідними кадровими, професійними та організаційними ресурсами.